

УДК 004.825

Г.В. Єфімов

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ В ОРГАНІЗАЦІЇ БОЙОВОЇ ТА ОПЕРАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ З'ЄДНАНЬ, ЧАСТИН ТА ПІДРОЗДІЛІВ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ТА НАТО: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу сучасних поглядів на організацію бойової та оперативної підготовки з'єднань, частин та підрозділів провідних країн світу та НАТО, основних тенденцій в напрямках підготовки військ виходячи із сучасних загроз національній безпеці держав та коаліції. Основна увага зосереджена на аналізі змін в системах їх бойової підготовки, виходячи із набутого досвіду під час виконання бойових завдань у Югославії, Афганістані та Іраці, визначається необхідність вивчення досвіду провідних країн з метою трансформації системи підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України.

Ключові слова: бойова та оперативна підготовка, нетрадиційні воєнні операції, провідні країни світу, Сухопутні війська Збройних Сил України, трансформація системи бойової підготовки

Вступ

Постановка проблеми. В сучасних умовах, перед Збройними Силами (ЗС) України стоїть завдання не тільки забезпечення оборони держави, недоторканності кордонів та захисту її суверенітету в особливий період, а і виконання широкого кола завдань в мирний час. ЗС повинні бути спроможними виконувати задачі в тісній взаємодії з цивільними формуваннями щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, бути готовими до участі в міжнародному співробітництві та міжнародних миротворчих операціях, мати відповідну підготовку до участі у заходах протидії можливим терористичним актам та диверсіям відповідно до чинного законодавства.

Проведений аналіз свідчить, що в останнє десятиліття ХХ століття воєнні конфлікти в зонах локально-регіонального протистояння низької та низько-середньої інтенсивності (як правило внутрішнього типу) із розряду другорядних, перейшли в розряд основних задач воєнної політики [1-5,7,13,14,15]. Це викликало необхідність перегляду не тільки організаційно-штатних структур, а і теорії "конфліктів низької інтенсивності". У новій редакції вона була суттєво розширена та додатково включила концепцію операцій невоєнного типу, яка активно використовується в США, а також у видозміненій формі в інших провідних західних країнах [8, 9].

В таких умовах, вивчення цього набутого практичного досвіду, стає вкрай необхідним для вирішення комплексу завдань пов'язаних з удосконаленням системи підготовки Сухопутних військ (СВ) ЗС України, що відповідно обумовлює пошук нових підходів до організації бойової підготовки, внесення певних змін у відповідні програми підготовки як СВ так і інших військових формувань та правоохоронних органів з метою забезпечення воєнної безпеки нашої держави. В зв'язку з цим, питання трансфор-

мації системи бойової підготовки набуває актуальності, а система підготовки військ (сил, формувань) потребує концептуальних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення існуючих за кордоном поглядів на джерела виникнення, сутність і характер воєнних конфліктів на рубежі 2030 року дозволяють зробити висновок про те, що в умовах зменшення імовірності розв'язання широкомасштабної війни із застосуванням ядерної зброї, не знижується імовірність виникнення воєнних конфліктів регіонального і локального характеру. При цьому звичайна, класична війна стає усе менш ймовірною формою застосування військової сили, що викликало необхідність переносу акцентів у бойовій і оперативній підготовці збройних сил провідних країн світу і НАТО і відповідно внесення змін в програми бойової підготовки національних формувань.

Проведений аналіз свідчить, що в останнє десятиліття ХХ століття воєнні конфлікти в зонах локально-регіонального протистояння низької та низько-середньої інтенсивності (як правило внутрішнього типу) із розряду другорядних, перейшли в розряд основних задач воєнної політики. Це викликало необхідність перегляду не тільки організаційно-штатних структур, а і теорії "конфліктів низької інтенсивності". У новій редакції вона була суттєво розширена та додатково включила концепцію операцій невоєнного типу, яка активно використовується в США, а також у видозміненій формі в інших провідних західних країнах.

Зміщення акцентів в переліку загроз національній безпеці призвело до зміни поглядів на воєнне будівництво в цілому і визначенню нових завдань безпосередньо збройними силами. Так, у результаті упорядкування раніше розробленої класифікації дій ЗС США багаточисельні напіввоєнні операції отримали спеціальну назву "Дії (операції) в умовах миру або відсутності війни".

У виданій Інститутом стратегічних досліджень Великобританії в жовтні 2005 року роботі "Нетрадиційні бойові дії: характеристика сучасних воєнних конфліктів" досліджується вплив змін воєнно-політичної і воєнно-стратегічної обстановки у світі на форми і способи збройної боротьби.

На основі узагальнення досвіду операцій, які проводилися США і їх союзниками в Югославії, Афганістані та Іраці надані рекомендації з адаптації коаліційних збройних сил до дій в умовах використання противником так званих "асиметричних" методів, за допомогою яких нейтралізується значна військова перевага країн Заходу [8]. В зв'язку з тим, що зберігається можливість розгортання воєнних дій між Китаєм та Тайванем, Державною Радою КНР в 2006 році був прийнятий Закон "Про використання ЗС для боротьби з сепаратизмом"

Мета статті. Узагальнити та проаналізувати основні зміни у напрямках бойової підготовки з'єднань, частин та підрозділів провідних країн світу та НАТО в сучасних умовах, з метою їх врахування при впровадженні в життя плану реалізації Державної програми розвитку ЗС України на 2006-2011 роки та визначення необхідності подальшої трансформації системи підготовки СВ ЗС України у відповідності до сучасних викликів і загроз національній безпеці.

Основна частина

Західні фахівці визначають, що різноманіття нетрадиційних воєнних операцій вимагає перегляду підходів до організації взаємодії ЗС із невоєнними державними і комерційними структурами на основі нових принципів, підходів щодо подальшого розвитку видів, форм і способів дій військ (сил) та їх спільної підготовки. Уперше термін "нетрадиційні воєнні операції" знайшов офіційне визначення в 1993 році в польовому статуті СВ США FM 100-5, в якому визначено тринадцять подібних операцій. Подальший розвиток питання підготовки і ведення нетрадиційних воєнних операцій знайшов відображення в статутних документах ЗС США: FM 100-23 ("Миротворчі операції"), FM 3-07.7 ("Внутрішньодержавні операції"), FM 3-19.15 ("Цивільні безпорядки"), настанові комітету начальників штабів 3-07.4 ("Спільні операції проти наркобізнесу") тощо [4,5,8].

Західні фахівці підкреслюють можливість як бойового, так і мирного характеру операцій в умовах відсутності війни. При цьому відмічається, що деякі з них можуть бути винятково мирними або винятково бойовими (силовими), інші почавшись як не бойові, під час дій (операцій) можуть перерости в силові та навпаки. Треті, за рішенням воєнно-політичного керівництва можуть бути тільки бойовими або мирними, незалежно від обстановки.

З точки зору західних фахівців, термін "воєнні операції в умовах відсутності війни" (Military Operations Other Than War) є збірним. Він поєднує широкий спектр дій військ (сил) – від демонстрації

військової сили до збройної інтервенції, а також дій, спрямованих на рішення так званих задач, що не властиві ЗС. Під останніми розуміються дії військ (сил) щодо надання допомоги цивільним адміністративним структурам у рішенні задач економічного, екологічного, інформаційного, пропагандистського, психологічного, поліцейського, митного й іншого характеру з метою мінімізації можливого збитку; участі у ліквідації наслідків природних і техногенних катастроф, діяльності терористів і екстремістів, а також для сприяння рішенню задач гуманітарної, культурної й освітньої спрямованості.

Воєнно-політичне керівництво багатьох держав вживає певних заходів щодо адаптації до нових умов та намагається врахувати реалії воєнних конфліктів XXI століття. Найбільш показові в цьому плані приклади трьох країн – Австралії, Великобританії і США. Вони здійснюють схожі заходи для приведення своїх ЗС у відповідність до нових вимог, акцентують увагу на деталях. Завдяки багатому досвіду участі в "нетрадиційних" бойових діях, ЗС Австралії одними з перших адаптувалися до сучасних умов. Операція в Східному Тиморі показала австралійським військовим раніше інших, які небезпеки несуть зміни міжнародної обстановки, що відбулися наприкінці XX століття. У підсумку ця країна стала одною з перших, де були сформульовані доктринальні погляди на підготовку і ведення бойових дій в нових умовах. Так, у 2003 році був розроблений документ "Комплексні бойові дії", в якому обґрунтована необхідність підготовки військ (сил) до дій в умовах зростаючої невизначеності в складі автономних груп малої чисельності, які, тісно координуючи свої дії, повинні забезпечити комплексний контроль над обстановкою. Відповідно до положень документа основна загроза виходить від добре озброєних, взаємодіючих бойових груп заколотників і терористів. Для протидії їм передбачається застосування високомобільних підрозділів, які складаються з представників різних родів СВ і сил спеціального призначення.

У зв'язку з цим, Уряд Австралії затвердив "План зміцнення і реструктуризації збройних сил", яким передбачено адаптацію організаційно-штатної структури військ (сил) до нових реалій обстановки, одночасне проведення в зоні конфлікту декількох операцій у складних умовах густонаселених районів, впровадження в дію концепції спільних дій спрямованих переважно на протидію нетрадиційним загрозам.

У Великобританії в 2003 році була прийнята "Перспективна концепція наземних операцій", яка розвиває ідею застосування невеликих за чисельністю, але високоманеврених з'єднань, які отримали назву груп швидкого реагування. Так само як і в розробленій раніше австралійській концепції, у британській, акцент робиться на необхідність встановлення контролю за обстановкою у всьому районі конфлікту, а не на звичайному націлюванні своїх військ (сил) на знищення основних регулярних

військ конфронтуючої сторони. В подальшому "Перспективна концепція наземних операцій" отримала розвиток у документі "Протидія масовим безладям, заколотам, злочинності і тероризму" (Countering Disorder, Insurgency, Criminality and Terrorism – C-DICT), який увібрав у себе узагальнений досвід, отриманий британцями під час участі в операціях у Сьєрра-Леоне, Афганістані та Іраці, а також при врегулюванні внутрішніх криз. У ньому обґрунтовується необхідність "системного" підходу до нейтралізації нетрадиційних загроз та визначається доцільність одночасного вирішення військами (силами) відразу декількох задач у рамках однієї операції з метою забезпечення контролю над усіма складовими елементами обстановки [8].

Підходам США до рішення даної проблеми властива більш значна розмаїтість. Процес реформування СВ почався ще в 1999 році з прийняття ряду документів, що визначали подальші перспективи їхнього розвитку. Одночасно з реформуванням структури і всієї системи життєдіяльності, почалося удосконалення і двох інших найважливіших компонентів бойового потенціалу СВ – підвищення рівня підготовки особового складу і бойової готовності формувань.

Процес реформування СВ США у широкому плані передбачає створення військ нового типу (Objective Force – "цільові сили"). Це поняття розглядається в концептуальному документі "Армійська перспектива – 2010" (Army Vision – 2010). Основу нової концепції складає сукупність прогнозованих бойових можливостей як окремих формувань, так і сухопутних військ у цілому. Подальша деталізація цього документа з питань "трансформації СВ" здійснювалася керівництвом цього виду ЗС у ході розробки і прийняття до виконання "Плану реформування СВ США" (US Army Transformation Campaign Plan) у липні 2000 року [10]. Цей документ забезпечує необхідну координацію дій керівництва всіх рівнів щодо реорганізації СВ. У той же час план передбачає досягнення максимальної гнучкості в ході перетворень і враховує ініціативу з боку особового складу для досягнення основної мети проведених заходів – створення СВ нового типу. В зв'язку з цим, наприкінці 2002 – початку 2003 року положення цього плану були уточнені в ряді документів, і в першу чергу таких, як: "Біла книга СВ США: концепції для СВ нового типу" (United States Army White Paper: Concepts for the Objective Force), доповідь спеціальної комісії з трансформації "СВ США нового типу в 2015 році" (Objective Force in 2015), щорічний "План модернізації СВ США" (Army Modernization Plan), керівництво командування навчального і наукового досліджень по будівництву СВ США (TRADOC) "СВ США нового типу: концепція бойового застосування та організаційно-штатна структура бойових формувань" (TRADOC Pamphlet 525-3-91 "The United States Army Objective Force: Tactical Operational and Organizational Concept for Maneuver Units of Action") тощо.

На думку військового командування, СВ нового типу повинні бути організовані, укомплектовані підготовленим особовим складом, перспективним озброєнням і військовою технікою і здатні ефективно діяти при проведенні різних типів воєнних операцій – від боротьби з тероризмом до забезпечення внутрішньої безпеки країни. В основі їх дій лежить принцип "першим побачив, першим прийняв рішення, першим почав діяти і рішуче домагається перемоги". Для успішної його реалізації експертами СВ вироблені певні вимоги до формувань нового типу: швидке реагування (responsive) на кризові ситуації в будь-якому регіоні світу; своєчасна маневреність (agile) на всіх рівнях дій; універсальність застосування (versatile) угруповань військ (сил), яка достатня для успішного ведення будь-якого роду дій; вражаюча сила (lethal) формувань; значна живучість (survivable) на полі бою; здатність до ведення самостійних тривалих дій (sustainable).

СВ і морська піхота США, що приймали активну участь в операціях в Афганістані та Іраці розпочали розробку незалежних концепцій дій в умовах сучасного конфлікту. При цьому командування СВ, як самостійний вид ЗС, що має більш складну організаційну структуру, відповідно пізніше, ніж їх колеги з морської піхоти та ЗС Великобританії й Австралії, змогли зрозуміти і проаналізувати істинний характер загроз, з якими коаліційним силам довелося зіштовхнутися в Іраці.

Закінчення "активної фази" війни в Іраці і первинний аналіз уроків, винесених з бойових дій з іракськими ЗС і силами збройної опозиції, поставили перед американським командуванням питання про необхідність перенесення акцентів в оперативній і бойовій підготовці військ. Генерал-лейтенант Уільям Уоллес (під час війни в Іраку командував 5-м АК) зазначив, що противник з яким зіштовхнулися американські війська суттєво відрізняється від того з яким приходилося "воювати" на учбових полях [6].

З метою більш ефективного врахування уроків операцій в Афганістані та Іраці, керівництво ЗС США прийняло рішення в рамках Об'єднаного командування єдиних сил, сформувати групу експертів, що спеціалізуються в різних областях (включаючи оперативне мистецтво, тактику, управління, зв'язок, розвідку тощо) для розробки нових концепцій і апробації їх під час навчань в інтересах усіх ЗС. Головною задачею цієї групи стало проведення аналізу ефективності організації міжвидової взаємодії, тобто реалізації концепції "об'єднаності". З цією метою був створений центр по вивченню та аналізу бойових дій, у якому акумулюється вся інформація, що стосується результатів навчань, військових ігор і експериментів, які надходять з видів ЗС, а також з об'єднаних регіональних і функціональних командувань ЗС США, тому що вважається, що саме на навчаннях виправляються і викорінюються помилки і недоліки, які допускаються військами в ході проведення реальних операцій на полі бою.

З урахуванням проблем, з якими зіткнулися американські ЗС в Іраці при придушенні опорів "місцевих" і "міжнародних терористів", а також у ході як видових, так і об'єднаних навчань, було вирішено також зосередити увагу на відпрацюванні процедур проведення так званих постконфліктних (стабілізаційних) операцій. При цьому, проведено істотне корегування "Концепції об'єднаних операцій" 2003 року, базового документа для подальшої поглибленої розробки всіх видів потенційно можливих операцій, до яких у перспективі будуть залучатися ЗС США.

Наступний аспект удосконалення напрямків бойової підготовки пов'язаний з умінням вести бойові дії в населених пунктах, який є необхідною навичкою для сучасного бійця. Більшість бойових операцій, пов'язаних з великими втратами і масовим кровопролиттям, велися в умовах щільної забудови, тобто в населених пунктах і промислових районах. Яскравими прикладами таких дій в минулому столітті стали бої на вулицях Сталінграда, Варшави, Берліна, Маніли, Будапешта. У 90-х роках під час громадянської війни в Югославії міста перетворилися на поля жорстоких боїв. Підтвердженням цього в наші дні стали бойові дії в населених пунктах Іраку та Палестини.

Фахівці ЗС США звернули увагу на необхідність ретельного вивчення тактики ведення бойових дій у містах ще у 1993 році, після провалу операції в столиці Сомалі місті Могадішо. Підрозділи армії США повинні були забезпечити безпеку гуманітарних конвоїв ООН і по можливості захопити ватажків озброєних бандформувань, що тероризували населення. У результаті невдало проведеної операції з арешту одного з ватажків загинуло 18 американських солдатів, 153 були поранені. Ця операція наочно показала недоліки американських ЗС, які в основному пристосовані для ведення бойових дій у полях і лісах. Певні висновки були зроблені, та внесені відповідні зміни в ідеологію і методику підготовки військ [5].

За останнє десятиріччя під егідою Об'єданого командування єдиних сил було проведено ряд широкомасштабних навчань "Сі-Кінг", "Глобал-інтейджмент-7", "Джойнт урбан уорріор-4" в умовах щільної міської забудови, у ході яких була створена обстановка, яка передбачала введення в протистояння "нетрадиційних противників", які застосовували "низькотехнологічну зброю" та елементарну тактику дій. При цьому, сторона що навчається, не могла протистояти і прогнала за всіма параметрами.

За ствердженням аналітиків, у XXI столітті бойові дії в населених пунктах залишаються найактуальнішою формою бойових дій, їх специфікою є те, що вони переважно ведуться невеликими бойовими групами. Це дозволяє вирівняти шанси, навіть у випадку, якщо сили противника перевищують за чисельністю. При веденні бойових дій у населених пунктах у стратегію і тактику вводиться багато нових елементів. Вважається, що в умовах війни в місті на перше місце виходить особиста підготовка військо-

вослужбовців, а переваги технології відходять на другий план. У зв'язку з цим, в 1997 році в ЗС США була введена в дію спеціальна настанова "Військові операції в міській місцевості" Military Operacion Terrain [7]. В свою чергу прийнята в СВ США концепція "модульних сил" (Concept for a Modular Army), передбачає створення менш великих, але більш мобільних з'єднань і частин, пристосованих до ведення бойових дій в умовах міста і густонаселених районів, стала серйозною спробою адаптації цього виду ЗС до нової обстановки. Як додаток до неї розроблений проект концепції "розподілених операцій" для СВ, який допускає застосування великих за чисельністю, але менш автономних бойових груп.

Під час проведення комплексних навчань американськими дослідниками було виявлено також ряд суттєвих проблем, які передбачається вирішувати в найближчій перспективі: неузгодженість дій різнорідних військових та цивільних формувань; неузгодженість у термінології, різний зміст, який вкладається представниками різних формувань в однакові терміни; відсутність організаційно-штатної структури щодо моніторингу та аналізу всебічної обстановки. У зв'язку з цим, оборонним відомством США визначено за необхідність звернути серйозну увагу на підготовку до ведення бойових дій не тільки із застосуванням сучасних засобів ураження, але й до дій щодо стабілізації обстановки після завершення активної фази дій. Вирішено зосередити увагу на організації взаємодії та координації дій різнорідних сил та засобів.

Слід звернути увагу, що після великомасштабних терористичних актів 11 серпня 2001 року на території США, воєнно-політичне керівництво країни виділило в пріоритетний напрям проблему забезпечення внутрішньої безпеки. Це було зумовлено необхідністю прийняття заходів з метою попередження дестабілізації внутрішньополітичної та соціальної обстановки в країні, зумовлених можливими цивільними безпорядками, стихійними лихами, техногенними катастрофами тощо. Для ефективного вирішення таких задач, за поглядами адміністрації США, повинні залучатися військові структури і військові формування різного рівня.

До числа концептуально-настановних документів, що регламентують порядок з іншими питаннями застосування ЗС у забезпеченні внутрішньої безпеки відносяться також законодавчі укази, директиви президента і Ради національної безпеки (після затвердження головою держави): Директиви HSPD-1 "Організація і функціонування Ради внутрішньої безпеки" (жовтень 2001 року), HSPD-2 "Боротьба з тероризмом і імміграційна політика" (жовтень 2001 року), HSPD-4 "Національна стратегія боротьби зі зброєю масового ураження" (грудень 2002 року), HSPD-7 "Пріоритетність у захисті критичних елементів інфраструктури" (грудень 2003 року), HSPD-8 "Національна готовність" (грудень 2003 року) і інші керівні документи [9, 13].

Крім того, слід зазначити, що у СВ США ще на початку 60-х років минулого століття з'явилася концепція боротьби з повстанцями, яка стала першим у цьому виді ЗС документом, що визначає форми і способи боротьби з нетрадиційними загрозами. Видана в жовтні 2004 року "Тимчасова настанова щодо проведення операцій проти заколотників" ґрунтувалася на класичних принципах боротьби з партизанами, розроблених у 60-ті роки, але з врахуванням змін, що відбулися з того часу у військовій справі. Основні нововведення концепції стосувалися деталей, а загальні положення залишені без змін, що робить її більш консервативною в порівнянні з аналогічними документами ЗС Австралії, Великобританії і морської піхоти США.

Командування СВ США приступило до розробки документів, які регламентують діяльність військ (сил) щодо протидії нетрадиційним загрозам із запізненням, тому спиралося на досвід союзників і інших видів ЗС США. Тому, значна кількість положень перспективної концепції застосування СВ США (New US future land war fighting concept) запозичена з положень документа "Комплексні бойові дії" ЗС Австралії, а також з "Настанови по веденню малих війн" і концепції "розподілених операцій", які розроблені для морської піхоти США. В усіх цих базових документах, які створені на основі досвіду бойових дій і численних навчань, визначена специфіка підготовки американських СВ першої чверті XXI століття.

Фахівці підкреслюють, що створення моделі СВ нового типу, дозволить проводити операції в будь-яких умовах обстановки [12].

Основні тактичні формування військ нового типу – бригади (полки бригадного складу), повинні вести самостійні бойові дії без додаткової підготовки протягом декількох діб після прибуття в район оперативного призначення. Їх головна задача – недопущення переростання конфліктної ситуації у великомасштабну війну. В умовах ведення ЗС великомасштабної війни, з'єднання СВ нового типу будуть брати участь у бойових діях у складі об'єднаних оперативних формувань (ООФ) або угруповання багатонаціональних сил (БНС) з метою реалізації національних інтересів США різними способами.

Процес будівництва американських СВ нового типу допускає одночасні реорганізаційні заходи в існуючих з'єднаннях і створення формувань перехідного типу – механізованих бригад "Страйкер". Відмітною рисою бригад перехідного типу є наявність у їхній штатній структурі необхідного комплексу формувань різних родів військ, що значно підвищить їх можливості по управлінню військами і зброєю, вогневому ураженню, організації інженерного забезпечення, зв'язку, розвідки і спостереження, веденню радіаційної, хімічної і біологічної розвідки, а також дозволить їм самостійно вирішувати широкий спектр бойових задач.

Після прийняття на озброєння принципово нової бойової броньованої машини, яка розроблена на ос-

нові перспективних технологій, в американських СВ із 2010 розпочате формування з'єднань нового типу.

Ще одним важливим аспектом удосконалення системи бойової підготовки є введення в експлуатацію об'єднаної системи тренажерів, що охоплює навчальні центри видів ЗС, а також резервних компонентів. З цією метою було прийняте рішення сертифікувати після відповідної перевірки всі головні навчальні центри видів ЗС. У рамках виділеного на шестирічний період більш ніж мільярдного фінансування вирішено замовити фірмам-виробникам відповідні тренажери, іншу необхідну техніку й устаткування, які б відповідали вимогам стандартизації навчання.

Важливим нововведенням у процес бойової підготовки американських СВ, стало використання інформаційних технологій, зокрема мережі Інтернет. На сайті з обмеженим доступом www.comranycommand.com ("командування ротою") молоді офіцери мають можливість оперативно обмінюватися досвідом, який отриманий у ході бойових дій, обговорювати нові тактичні прийоми, дізнаватися про нові способи дій противника. Командування СВ активно впроваджує цю форму навчання, вважає що вона буде сприяти підвищенню рівня тактичної підготовки. Дане нововведення може служити одним з позитивних прикладів переосмислення вимог, що випливають з аналізу характеру сучасних воєнних конфліктів.

На думку закордонних експертів, американській системі планування бойової й оперативної підготовки властиві гнучкість, здатність швидко переорієнтувати навчання і різного роду тренування на відпрацювання конкретних невідкладних задач, що виникають у ході реального застосування ЗС.

Підготовка СВ США орієнтується на вирішення задач щодо забезпечення національної безпеки країни з врахуванням змін у військовій стратегії. Крім можливості нанесення ударів на випередження, формування американських СВ нового типу, будуть готові до проведення швидких і рішучих операцій у будь-якому районі світу, брати участь у великомасштабних тривалих регіональних кампаніях, а також у заходах щодо стабілізації обстановки в постконфліктний період і операціях в інтересах цивільного керівництва країни. Крім того, частини і підрозділи СВ нового типу будуть навчені і відповідним чином технічно оснащені для проведення самостійних операцій, а також для виконання заходів у складі об'єднаних і багатонаціональних (коаліційних) угруповань. Спроможність до організації надійної взаємодії в складі різнорідних сил стає відмінною рисою цих формувань.

Разом з тим існують і інші підходи в удосконаленні бойової й оперативної підготовки, що свідчать про переорієнтування ЗС західних держав на рішення нових задач. Так, Франція активно шукає способи більш ефективного реагування на весь комплекс загроз і викликів, характерних для сучасних конфліктів, спираючись на австралійсько-британські кон-

цептуальні розробки. Командування бундесверу після вивчення декількох проектів концепцій прийняло рішення посилено готувати для участі в сучасних воєнних конфліктах лише спеціально призначені з'єднання СВ. Подібний шлях обрало і керівництво ЗС Скандинавських країн.

Процес перенесення акцентів у бойовій і оперативній підготовці відбувається й у ЗС НАТО. Так, починаючи з 2003 року створюються сили першочергового застосування (СПЗ, NRF – NATO Response Force), які повинні бути готові до розгортання в будь-якій країні земної кулі і вирішення широкого кола задач, включаючи боротьбу з тероризмом. До основних задач СПЗ відносяться: проведення самостійних операцій щодо підтримки миру, а також контртерористичних, евакуаційних і інших заходів; забезпечення розгортання основного угруповання Об'єднаних збройних сил (ОЗС) НАТО у випадку ескалації конфлікту до великомасштабного; демонстрація сили альянсу в районі конфлікту з метою його запобігання.

Рішення про створення СПЗ внесло корективи в плани оперативної і бойової підготовки ОЗС НАТО. З метою практичного відпрацювання форм та способів застосування морського і сухопутного компонентів створюваних СПЗ в рамках операцій по врегулюванню кризи в зоні відповідальності блоку було проведено комплекс навчань: "Нозерн лайт-2003", "Эллайд респонс-2003", "Мэритайм коммитмент-2004", що мали за мету стабілізувати обстановку в районі конфлікту, та усунути міжнаціональні протиріччя між умовними державами; проведення операції по врегулюванню кризової ситуації під егідою ООН на території умовної держави та ліквідації наслідків техногенних і природних катаклізмів; відпрацьовувалися питання взаємодії і спільного застосування корабельних, десантних і авіаційних сил морського компонента СПЗ блоку при врегулюванні конфлікту у одній із приморських держав на півдні Європи.

Незважаючи на те, що погляди командувань основних англомовних країн на застосування ЗС у сучасних конфліктах розрізняються в деталях, але вони збігаються за принциповими питаннями. Розглядають як основного учасника майбутніх бойових дій невеликі за чисельністю автономні з'єднання і частини, які є малоуразливими та об'єднаними розподіленою системою управління, зв'язку, спостереження і розвідки, призначені для боротьби із противником, що ухиляється від прямих бойових зіткнень з регулярними військами.

Для удосконалення системи підготовки власних ЗС, доцільно також враховувати ще одну сучасну тенденцію в організації збройної боротьби. Проведений аналіз ряду наукових праць закордонних і вітчизняних військових теоретиків і практиків показує, що сьогодні в оперативному мистецтві відбувається формування принципово нової концепції ведення бойових дій тактичного, оперативного і стратегічного масштабу, яка у закордонних джерелах отримала назву мережевої війни [11]. Сутність цієї

концепції полягає у досягненні успіху в збройній боротьбі не за рахунок переваги в чисельності і вогневої могутності військ, а в результаті переваги в інформаційних можливостях і застосуваннях військових формувань, які побудовані за принципово новою мережевою структурою. При цьому значення ієрархії в певній структурі відступає на другий план, а роль горизонтальних зв'язків між бойовими частинами і підрозділами істотно підвищується.

Слід відзначити, що державні інститути в силу своєї природи більш консервативні, тому мережевий принцип побудови сьогодні в першу чергу застосовується недержавними структурами, насамперед – терористичними організаціями. І для успішної боротьби з ними необхідно, на наш погляд, не тільки досконально вивчити механізм функціонування злочинних мережевих формувань, але і на державному рівні (а в перспективі – і на міжнародному) створити аналогічні мережеві структури з залученням усіх силових відомств і виробити стратегію і тактику їхніх дій.

ВИСНОВОК

Проведений аналіз свідчить, що значна частина провідних країн світу, більшою чи меншою мірою перебувають у процесі реформування власних оборонних систем, аби адаптувати їх до нової міжнародної ситуації. Беззаперечно, що єдиної моделі, прийнятної для цих держав, враховуючи специфіку кожної, існувати не може. Є чимало різних систем і підходів до керівництва оборонними структурами. При цьому, продовжує зберігатися тенденція опори на ЗС, разом з тим вони призначаються тепер і для ліквідації різноманітних кризових ситуацій в різних умовах обстановки, а не лише для відбиття зовнішньої агресії, з акцентом на локалізацію нетрадиційних, особливо так званих "асиметричних загроз". Зміщення акцентів в переліку загроз національній безпеці призвело до зміни поглядів на воєнне будівництво в цілому і визначенню нових завдань безпосередньо ЗС.

Головною задачею "трансформації" вважається створення ЗС нового типу, планування їх будівництва і бойового застосування здійснюється з урахуванням існуючих та імовірних загроз національній безпеці, розширенням кола завдань та повноважень ЗС на основі організації тісної взаємодії не тільки між видами та родами військ, а і з різновідомчими структурами (силами, формуваннями), удосконаленням бойових можливостей та організаційно-штатних структур.

В сучасних умовах, особливої уваги набуває світовий досвід в питаннях застосування військової сили у середині країни. У розв'язанні цього складного питання держави йдуть різними шляхами, у залежності від історично сформованих систем забезпечення внутрішньої безпеки: від повного відмовлення від її використання до створення спеціально призначених для цього військових формувань або застосування в цих цілях сил загального призначення ЗС. Однак у випадку безпосередньої небезпеки, що загрожує державному ладу зсередини, кон-

ституції більшості країн (крім України) передбачають практично необмежене застосування усіх своїх силових компонентів, включаючи і збройні сили. У ряді країн (насамперед у США) право ухвалення рішення на використання військової сили при врегулюванні конфлікту надано не тільки вищій посадовій особі держави, але і регіональному керівникові, що дозволяє значно підвищити оперативність дій сил, що залучаються до виконання покладених завдань.

Вивчення практичного досвіду провідних країн світу, стає вкрай необхідним для вирішення комплексу завдань пов'язаних з удосконаленням системи підготовки не тільки СВ ЗС України, а і інших військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, обумовлює нові підходи до організації їх спільної бойової (спеціальної) підготовки, внесення певних змін у відповідні програми підготовки. В зв'язку з цим, питання трансформації системи бойової підготовки набуває актуальності, а система підготовки військ (сил) потребує концептуальних змін.

Наведені погляди та запропоновані пропозиції є тільки першим кроком у створенні сучасної моделі організації спільної бойової (спеціальної) підготовки ЗС, інших військових формувань та правоохоронних органів України.

Список літератури

1. Про Стратегію національної безпеки України Указ Президента України від 12.02.2007 № 105/2007 [Електронний ресурс]: – Режим доступу : www.infodisk.com.ua.
2. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року (Біла книга України) / [авт. тексту Експертна комісія Міністерства оборони України]. – К. : Аванпост-прим, 2004. – 96 с.
3. Конопатов С. Н. Традиционный смысл понятия "война" устарел / С. Н. Конопатов, В. В. Юдин. // Военная мысль. – 2001– № 1. – С. 53 – 57.
4. Мартін Ван Кревельд Ми вступили в епоху війни нового типу / М. Кревельд // Народна армія. – 2005. – № 264 (3313). – С. 20 – 24.

5. Машовець К. Війна "слабшого" проти "сильнішого" / К.Машовець // Народна армія. – 2005. – № 27 (3112). – 2 лют.

6. Мгимов Ю. Правовые основы применения ВС США в целях обеспечения внутренней безопасности страны / Ю. Мгимов // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 6. – С. 2 – 9.

7. Орехов О.В. Характерные особенности вооруженной борьбы в войнах и конфликтах последнего десятилетия / О.В. Орехов, С.Г. Чекинов // Военная мысль. – 2004. – № 10. – С. 13 – 18.

8. Печуров С. О некоторых аспектах военных реформ в зарубежных странах / С. Печуров // Зарубежное военное обозрение. – 2004. – № 2. – С. 4 – 9.

9. Печуров С. О системе операций ВС США в мирное время / С. Печуров // Военная мысль. – 1996. – № 4. – С. 71 – 76.

10. Печуров С. Смещение акцентов в боевой и оперативной подготовке Вооруженных сил США / С.Печуров // Зарубежное военное обозрение – 2004. – № 10. – С. 8–10.

11. Раскин А. К вопросу о сетевой войне / А. Раскин, В. Пилик // Военная мысль. – 2005. – № 3. – С. 21–27.

12. Резяпов Н. Асимметричные угрозы национальным интересам США / Н. Резяпов // Зарубежное военное обозрение. – 2005. – № 3. – С. 2–7.

13. Старкин Н. Привлечение армий для борьбы с терроризмом / Н. Старкин // Зарубежное военное обозрение. – 2003. – № 3. – С. 21–25.

14. Шкідченко В. Проблеми антитерористичної боротьби та потенціал Збройних Сил України [Текст] / В. Шкідченко // Народна Армія. – 2001. – № 298 (2142). – 20 с.

15. Шляхов О. А. Основні тенденції розвитку та імовірні форми воєн і збройних конфліктів майбутнього / О. А. Шляхов, О. І. Галака, Ю. М. Павлюк // Наука і оборона. – 2007. – № 4. – С. 10 – 15.

Надійшла до редколегії 23.05.2011

Рецензент: д-р техн. наук, проф. А.М. Зубков, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів.

СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ В ОРГАНИЗАЦИИ БОЕВОЙ И ОПЕРАТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ СОЕДИНЕНИЙ, ЧАСТЕЙ И ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ПЕРЕДОВЫХ СТРАН МИРА И НАТО: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

Г.В.Ефимов

Статья посвящена анализу современных взглядов на организацию боевой и оперативной подготовки соединений, частей и подразделений передовых стран мира и НАТО, основных тенденциях в путях подготовки войск исходя из современных угроз национальной безопасности государств и коалиций. Основное внимание сосредоточено на изменениях в системах боевой подготовки, исходя из приобретенного опыта во время выполнения боевых задач в Югославии, Афганистане и Ираке, определена необходимость их изучения с целью трансформации системы подготовки Сухопутных войск Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: боевая и оперативная подготовка, нетрадиционные военные операции, передовые страны мира, Сухопутные войска Вооруженных Сил Украины, трансформация системы боевой подготовки.

MODERN DIRECTIONS IN THE ORGANISATION OF COMBAT AND OPERATIONAL TRAINING OF FORMATIONS, UNITS AND SMALL UNITS OF LEADING WORLD AND NATO COUNTRIES: EXPERIENCE FOR UKRAINE

G.V.Yefimov

The article is devoted to analysis of modern views on the structure of combat and operational training of formations, units and small units of the leading world and NATO countries, main tendencies in the means of army training regarding modern threats to national security of states and coalitions. Principal emphasis is made on the changes in combat training systems on the basis of experience gained during accomplishment of combat tasks in Yugoslavia, Afghanistan and Iraq. It determines the necessity of their research for the purpose of transformation of Ukrainian Army Armed Forces training system.

Keywords: combat and operational training of formations, non-conventional military operations, Army of the Ukrainian Armed Forces, transformation of combat training system.